nuo dabartinio žemės paviršiaus, o į apačią susiaurėjo iki 35 cm (1,7 m gylyje), nuolaidėjančiu R kraštu. Pagal istorinę informaciją bei tiriant rastus kaltinių vinučių fragmentus, šį palaidojimą reikėtų datuoti XVII–XIX a. II puse.

J. Bielinio, Reformatų, J. Radvilos, and Pilies Streets

In 2017, 25 test pits (a total of 25 m^2) were excavated and a field survey was conducted (a total of 130 m^2) on J. Bielinio, Pilies, J. Radvilos, and Reformatų Streets in the central part of Biržai old town. A 17th-century, 35–55 cm thick, grey cultural layer that contained some potsherds and a stove tile fragment was unearthed at a depth of 60–70 cm in test pit 2 in J. Bielinio Street. A 17th-century, roughly 60 cm thick, grey cultural layer that contained potsherds and stove tile fragments was unearthed at a depth of 65–80 cm in test pit 7.

A 10–15 cm thick cultural layer dating to the second half of the 16th–first half of the 17th century was unearthed at a depth of 1.15–1.55 m in test pits 6, 10, and 11 in J. Radvilos (Fig. 1) and Pilies Streets. This layer was covered by a mixed brown clay layer from the reconstruction of Biržai Castle's defensive structures (ditches) in the mid-17th century. A 17th–second half of the 19th-century burial was partially unearthed at a depth of 1.7 m in test pit 2 in Reformatų Street.

Karolis Duderis

Ūkinė duobė J. Radvilos gatvėje 4

Biržuose, Radvilos g. 4 sklype, prieš pradedant statybos darbus 2017 m., atlikti žvalgomieji, o vėliau ir detalieji tyrimai. Bendrai ištirtas 75 m^2 plotas. Remiantis istoriniais šaltiniais, teritorijoje į Š pusę nuo J. Radvilos gatvės XVI a. II pusėje Mikalojus Radvila paskyrė sklypą evangelikų reformatų parapijai. Anot A. Biržio, „1564 m. kunigaikštis Mikalojus Rudasis Radvila priėmė evangelikų tikėjimą ir pastatė pirmą bažnyčią – namą susirinkimams." (Biržys A., *Lietuvos miestai ir miesteliai. Biržų apskritis*, Kaunas, 1932, p. 41–47). Žinoma, kad per 450 m. teritorijoje tarp J. Bielinio, J. Radvilos gatvių, Širvėnos ežero bei Apaščios upės buvo statomos 4–5 evangelikų reformatų bažnyčios, prie kurių iki pat XVIII a. veikdavusios kapinės. Remiantis T. Makovskio apie 1612 m. daryta Biržų pilies ir miesto graviūra, J. Radvilos g. 4 sklypo teritorija galėjo patekti į XVII a. pradžios sklypų ūkines dalis. Vėlyvesnėje kartografinėje medžiagoje ši teritorija taip pat vaizduojama kaip neužstatyta. Panašu, jog dabar stovintį medinį gyvenamąjį namą reiktų priskirti pirminiam teritorijos užstatymui, t. y. XIX a. pabaigai.

Pirmiausia sklype atlikti žvalgomieji tyrimai, iškasta 10 šurfų (24 m^2 plotas). Šurfuose 1–2, 4–7 po velėnos ir tamsiai pilka žeme 20–55 cm gylyje buvo pasiektas įžemis. Šurfuose 8–9 po velėnos ir tamsiai pilkos spalvos žemės sluoksniu 65 cm gylyje fiksuotas pilkai rudos spalvos priemolio sluoksnis, kurio storis siekė 15–25 cm, o po juo atidengtas įžemis (80–90 cm gylyje). Šurfe 10 rastos XX a. pabaigos – XXI a. pradžios supiltos buitinės atliekos. Šurfe 3 buvusi atidengta dalis ūkinės duobės, tad antrajame tyrimų etape vykdyti šios duobės detalieji tyrimai. Jų metu visiškai atidengta ir ištirta XVII a. 7 dešimtmečio – XVIII a. pradžios (galbūt iki 1704 m., t. y. metų, kai Biržus užėmė švedų kariuomenė) datuojama ūkinė duobė (1 pav.). Ji užėmė apie 29 m^2 plotą (kartu su anksčiau ištirto šurfo 3 plotu). Duobė buvo apie 8,6 m ilgio ŠV–PR kryptimi ir apie 2,5 m pločio centrinėje dalyje. Ūkinės duobės viršus atidengtas 40–50 cm gylyje.

1 pav. Ūkinės duobės pjūviai. K. Duderio nuotr.

Fig. 1. Storage pit sections.

2 pav. Molinio dubens fragmentas in situ. K. Duderio nuotr.

Fig. 2. An earthenware bowl fragment in situ.

Ūkinė duobė lėkštėjančiais, kai kur stačiais šlaitais, jos centrinėje dalyje buvęs įgilinimas nuolaidėjančiais šlaitais, o dugnas – piltuvo formos. Duobės ŠV dalyje buvo iškastas dubens formos įgilinimas, o PR krašte fiksuotas netaisyklingo apskritimo formos išplatėjimas. Apatinėje ūkinės duobės dalyje tirtas supiltinis maišyto rudos spalvos priemolio su nedideliais rieduliukais sluoksnis, kuriame rasta raudonų plytų duženų, koklių fragmentų, buitinės keramikos šukių bei pavienių skaldytų gyvulių kaulų. Šis duobės užpildo horizontas laikytinas pirminiu užpildu.

Viršutinį ūkinės duobės užpildą sudarė suirusios organikos prisodrinta juoda žemė, kurioje rasta raudonų plytų duženų, kalkinio skiedinio trupinių bei daugybė oksidacinėje aplinkoje degtos, žiestos bei apžiestos buitinės keramikos (2 pav.). Dalis rastų indų dekoruoti žiedžiant suformuotų linijų ornamentu, bangelėmis. Pažymėtina, jog daugelis oksidacinėje aplinkoje degtų indų, kurių molio masė liesinta vidutinio stambumo frakcijos mineralinėmis priemaišomis, buvo padengti pridegusio maisto likučiais, degėsių sankaupomis. Tai rodo, jog į šią duobę buvo išmetami maisto gamybai naudoti indai. Be to, jie buvo gana prastai išdegti (trapūs, molis sluoksniais atšokantis nuo šukių sienelių). Maisto gamybai naudoti storasieniai indai, kurių molio masė, siekiant pagerinti indų termofikacines savybes, liesinta vidutinio stambumo frakcijos mineralinėmis priemaišomis. Puodų kakleliai trumpi bei ilgi tiesūs, profi-

liuoti. Duobėje redukcinėje aplinkoje degtos, žiestos buitinės keramikos fragmentų aptikta mažiau. Redukcinėje aplinkoje degti – daugiausia lėkštės ir dubenys bei puodynės – priskirtini stalo indams. Sąlyginai mažą dalį sudarė buitinė keramika, kurios paviršius dengtas drumstai žalia, tamsiai žalia glazūra. Taip pat rasta balto molio indų fragmentų.

Tyrimų metu duobės užpilde rasta melsvos bei mėlynos spalvos stiklo karoliukų (3 pav.), stiklinių indų fragmentų, langų stiklo duženų, geležinių peilių geležčių, jų fragmentų bei vienas geležinis peilis su kaulinėmis kriaunomis (4 pav.). Skirtinguose gyliuose aptikta keletas monetų, datuojamų XVII a. 7 dešimtmečiu (Jono Kazimiero šilingai). Duobės užpilde aptikta kaolininių pypkių kandiklių fragmentų bei pypkių galvučių (5 pav.), kurių vidinės pusės buvo stipriai apdegusios, pasidengusios suodžiais. Taip pat rasta tamsiai žalia, žalia glazūra dengtų molinių pypkių galvučių fragmentų bei redukcinėje aplinkoje degtų pypkių galvučių. Kaip išskirtinis radinys paminėtina grubiai pagaminta pypkės galvutė iš smiltainio (6 pav.). Šis radinys analogų Biržų senamiesčio archeologinėje medžiagoje neturi. Tirtoje duobėje surinkta skaldytų gyvulių kaulų, žuvų kaulų bei žvynų.

Ūkinės duobės centrinėje dalyje bei ŠR jos krašte atidengtos akmenų sankaupos ir medinių stulpaviečių fragmentai. Jie aiškios struktūros nesudarė, tačiau galima manyti, jog šioje vietoje galėjęs būti priėjimas (lieptelis?) prie ūkinės duobės.

Atliktų tyrimų rezultatai leidžia teigti, jog ūkinė duobė nustota eksploatuoti maždaug XVIII a. pradžioje (galbūt iki 1704 m.). Tokia hipotezė keliama remiantis ūkinės duobės užpildu, kuriame rasta Liudvikos Karolinos Radvilaitės herbinių koklių fragmentų, datuojamų XVII a. 9 dešimtmečiu. Kadangi kokliai buvo iš perstatytos krosnies (apdegę, pasidengę suodžiais), o pastaroji galėjusi būti naudota apie 30 m., tai ūkinės duobės naudojimo pabaigą šie radiniai gana gerai pagrindžia. Pažymėtina, jog ūkinės duobės viršutinėje dalyje buvo nemažai paskirų didesnių ir mažesnių akmenukų, kurie aiškios struktūros nesudarė. Veikiausiai akmenys buvo užmesti ant supiltų buitinių atliekų, siekiant jas suslėgti.

Tyrimų metu aptikta labai daug vienalaikių radinių, kai kurie jų nėra būdingi tradiciškai randamai archeologinei Biržų senamiesčio medžiagai, todėl galima manyti, jog buitinės atliekos šioje vietoje buvo pilamos ne vien iš gretimų sklypų, bet neštos tiek iš atokiau buvusių namų, tiek galbūt ir iš piliavietės. Ateityje būtų pravartu peržiūrėti BKMS saugomus archeologinius radinius iš šioje Biržų senamies-

3 pav. Šviesaus stiklo karoliukas. K. Duderio nuotr.

Fig. 3. A light-coloured glass bead.

0 1 cm

0 5 cm

4 pav. Geležinis peilis su kaulinėmis kriaunomis. K. Duderio nuotr.

Fig. 4. An iron knife with bone scales.

0 3 cm

5 pav. Kaolininė pypkė. K. Duderio nuotr.

Fig. 5. A Kaolin pipe.

0 3 cm

6 pav. Smiltainio pypkė. K. Duderio nuotr.

Fig. 6. The sandstone pipe.

čio dalyje atliktų tyrimų ir juos sugretinti su ūkinės duobės užpildo medžiaga. Tikėtina, jog ankstesnių tyrimų metu rasti XVII a. II puse datuoti keramikos radiniai susiklijuotų su šiais metais rastaisiais ūkinėje duobėje. Tai padėtų nustatyti, iš kurių to laikotarpio namų ūkių buitinės atliekos piltos į šią duobę.

The Storage Pit at J. Radvilos St. 4

In 2017, ten test pits (a total of 24 m^2) and one area (51 m^2) were excavated at J. Radvilos St. 4 in Biržai old town. During the excavation, a 1660s–1680s storage pit (29 m^2) was uncovered in the plot's W part (Fig. 1) and 3517 finds collected in its black soil fill: a huge number of sherds of hand thrown pottery (Fig. 2), animal bones, glass beads (Fig. 3), kaolin pipes (Fig. 5), a unique sandstone pipe (Fig. 6), knives (Fig. 4), window glass shards, and glass bottle fragments. Some John II Casimir shillings and a tile stove fragment that belonged to Liudvika Karolina Radvilaitė suggested that the storage pit should be dated to the 1660s–1680s.

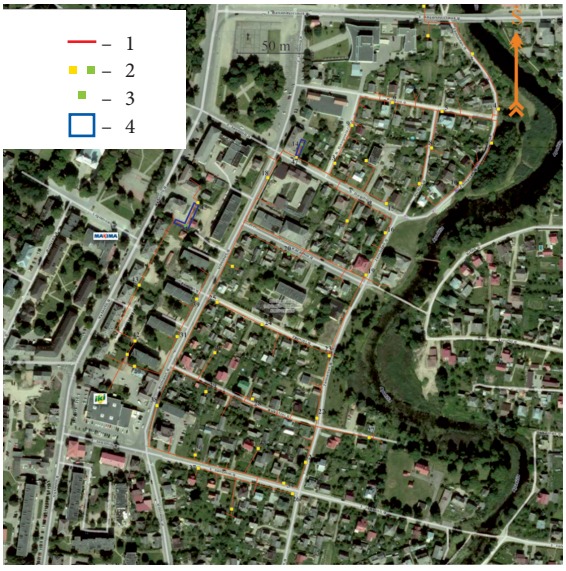

Vismantas Muralis

Biržų senamiestis

2017 m. Biržuose buvo įgyvendinamas projektas „Elektros kabelių linijų rekonstravimas Biržų mieste“. Projekte numatytų trasų vietose Aukštojoje, J. Basanavičiaus, S. Dagilio, B. Dauguviečio, J. Janonio, Karaimų, Pirties, Rinkos, Vilniaus, Vytauto, Žemaitės, Žemojoje gatvėse ir J. Janonio aikštėje vyko žvalgomieji tyrimai, iš viso ištirti 45 1x1 m dydžio šurfai. Po šių tyrimų Vytauto gatvėje ir J. Janonio aikštėje atlikti detalieji tyrimai, ištirtas 71,2 m^2 plotas. Iš viso 2017 m. Biržų senamiestyje ištirtas 116,2 m^2 dydžio plotas (1 pav.).

Aukštojoje gatvėje iškasti šurfai 27–30. Šurfe 27 fiksuotas 1,1 m storio XX a. piltinis žemių su plytomis sluoksnis. Giliau nebekasta, nes šurfą užpylė gruntinis vanduo. Šurfuose 28 ir 29 fiksuotas permaišytas 1,7 m storio sluoksnis su XIX–XX a. radiniais. Šurfe 30 archeologinio sluoksnio nerasta.

J. Basanavičiaus gatvėje iškasti šurfai 1 ir 2. Šurfas 1 iškastas iki 1,85 m gylio, įžemis nepasiektas. Jame rastas 1,15 m storio supiltinis tamsiai rudos žemės ir molio su XIX–XX a. radiniais sluoksnis. Po juo fiksuotas tamsiai rudos žemės sluoksnis su XVII a. pabaigos – XVIII a. pabaigos radiniais. Giliau nekasta dėl saugumo. Šurfe 2 fiksuotas 40 cm storio tamsiai rudos žemės su XX a. radiniais sluoksnis.

1 pav. Archeologinių tyrimų Biržų mieste planas: 1 – projektuojamų elektros kabelių linija, kurioje vykdyti žvalgomieji tyrimai; 2 – šurfai, kuriuose archeologinis sluoksnis nerastas; 3 – šurfai, kuriuose rastas archeologinis sluoksnis; 4 – detalių archeologinių tyrimų vietos. V. Muralio brėž.

Fig. 1. A plan of the investigation in Biržai: 1 – planned electric cable line, where the evaluation was conducted; 2 – test pits, which contained no archaeological layers; 3 – test pits, which contained an archaeological layer; 4 – excavation sites.